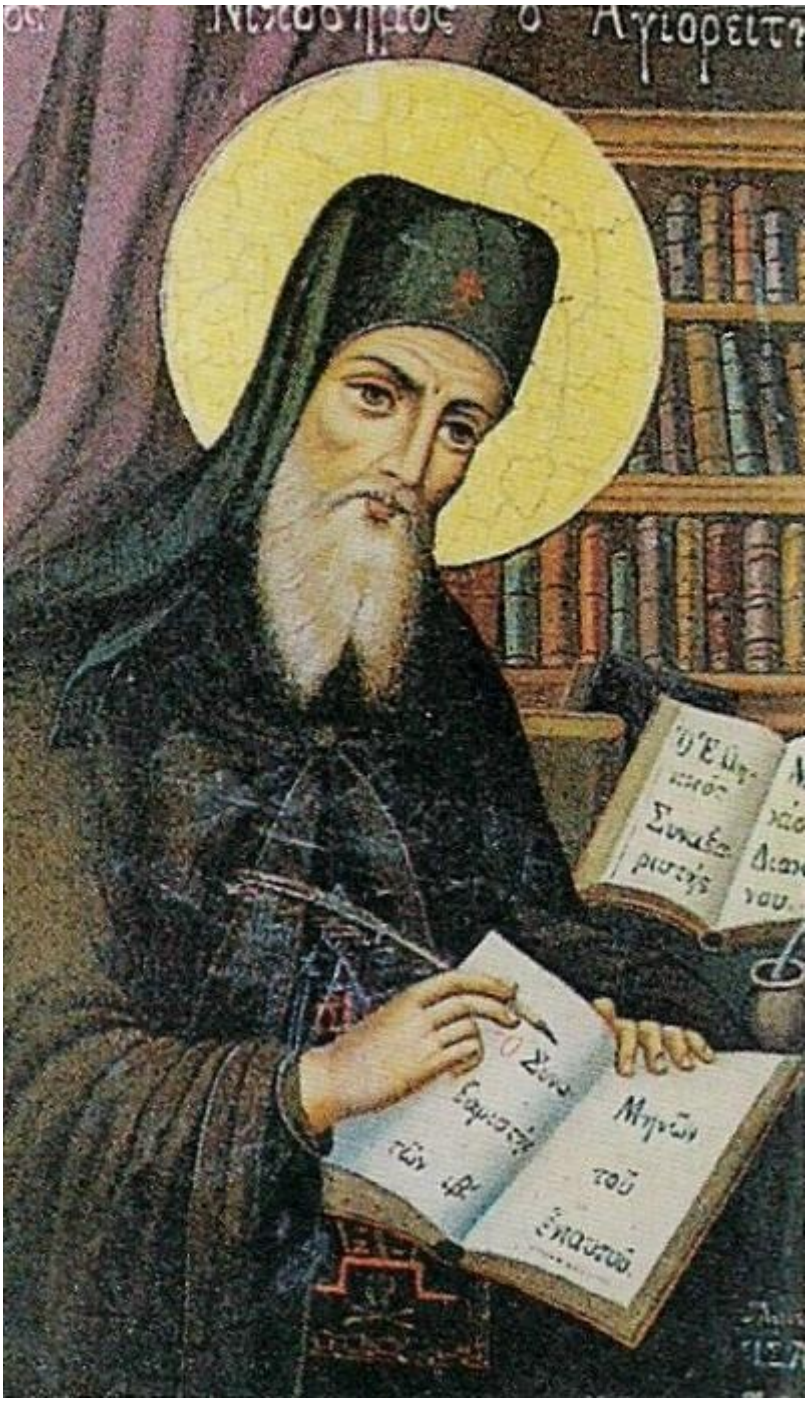
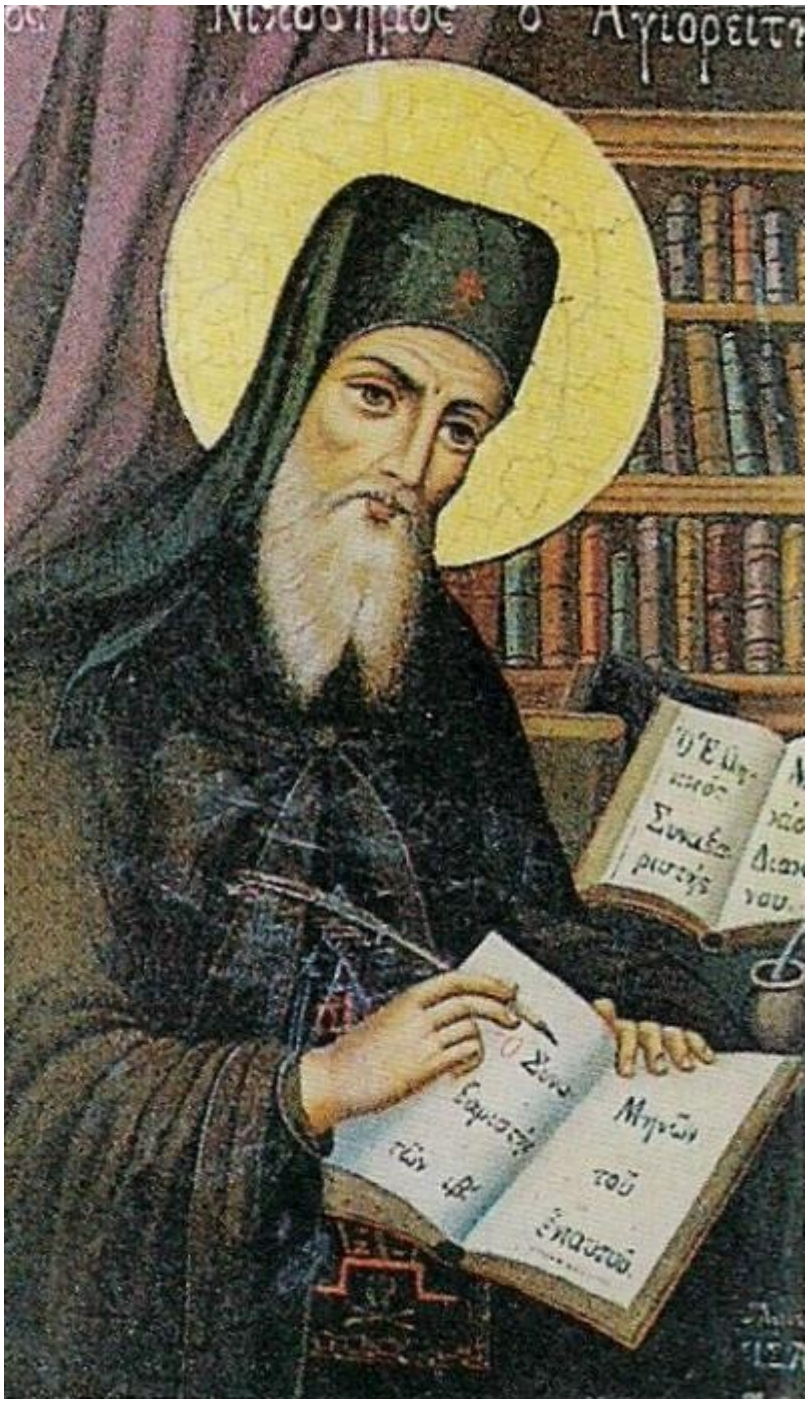
14 Ιουλίου 2026

Άγιος Νικόδημος Αγιορείτης († 14 Ιουλίου 1809)

Ορθοδοξία και Ορθοπραξία / Συναξαριακές Μορφές

ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΔΗΜΟΣ Ο ΑΓΙΟΡΕΙΤΗΣ (Χώρα Νάξου Κυκλάδων 1749 – Άγιο Όρος 14 Ιουλίου 1809)

Α΄. Γέννηση – ανατροφή

Το 1749 γεννήθηκε στη χώρα της Νάξου Κυκλάδων ο Νικόλαος Καλιβούρτζης. Ο πατέρας του ονομαζόταν Αντώνιος και η μητέρα του Αναστασία. Είχε και ένα μικρότερο αδελφό, τον Πιέρο, που αργότερα έγινε ένας από τους βασικούς συνδρομητές του πολυγραφότατου Αγίου μας. Από μικρό παιδί πήρε την εκκλησιαστική ευσέβεια από την μητέρα του και έκανε παρέα με τον εξάδελφό του, μετέπειτα επίσκοπο Ευρίπου Ιερόθεο.

Δίπλα στο σπίτι του ήταν ο ενοριακός Ι. Ναός της Αγίας Παρασκευής, στον οποίο

σύχναζε σε όλες τις ακολουθίες, όπου και έμαθε πολλούς ύμνους. Ο ιερέας τον έχει μαζί του σ' όλες τις ιεροπραξίες. Σε ηλικία 12 ετών, εισάγεται στην ονομαστή σχολή της Νάξου, πραγματική Ακαδημία. Λειτουργούσε στην Ι. Μ. του Αγίου Γεωργίου Γρώττας, με Διευθυντή τον αδελφό του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού, τον Αρχ. Χρύσανθο τον Εξωχωρίτη.

Β΄. Ανώτερες σπουδές στη Σμύρνη

Έμαθε τα πρώτα γράμματα στο Νησί του κοντά στον Αρχιμανδρίτη Χρύσανθο, τον αδελφό του Αγίου Κοσμά του Αιτωλού. Όχι μόνον οι γονείς του, αλλά και ο δάσκαλός του Χρύσανθος αισθάνθηκαν την ανάγκη να τον προωθήσουν για ανώτερες σπουδές. Με πατρική μέριμνα του μητροπολίτη Παροναξίας Άνθιμου Βαρδή, στέλνεται στην «Ευαγγελική Σχολή» της Σμύρνης. Εκεί τον ανέλαβε ο ξακουστός Ιερόθεος Βουλισμάς. Εκεί είχε σαν συμμαθητές, μεταξύ άλλων, και τους μετέπειτα Πατριάρχες Κωνσταντινουπόλεως Νεόφυτον τον Ζ΄ και Γρηγόριον τον Ε΄.

Ο Νικόλαος έγινε γνωστός για την πολυμάθειά του και την δυνατή μνήμη του. Αρκούσε να διαβάσει μία φορά ένα βιβλίο και να το θυμάται πάντα! Η ευφυΐα του, η ταπεινότητά του και ο πληθωρισμός των γνώσεων, εκκλησιαστικών και κοσμικών, τον ανέδειχναν σε δάσκαλο ακόμα και των συμμαθητών του. Πέρα από την βαθιά γνώση των Θεολογικών γραμμάτων και των επιστημών της εποχής, έμαθε τέλεια την Λατινική, την Ιταλική και την Γαλλική Γλώσσα. Μετά από την πενταετή οικότροφη φοίτησή του, σε ηλικία 21 ετών, παρά τις προσπάθειες να μείνει ως δάσκαλος στη Σχολή, αυτός τον νου του τον είχε αλλού…

Γ΄. Στην Νάξο με τους κολλυβάδες

Το 1770 (ήταν 21 ετών) ο Ρωσικός στόλος κατέκαψε τον Τουρκικό στα Δωδεκάνησα. Οι Τούρκοι για αντίποινα σήκωσαν στην Σμύρνη αντίποινα, όπου έσφαξαν πολλούς Χριστιανούς. Μεγάλο προσφυγικό κύμα φτάνει μέχρι την Πελοπόννησο, ο δε Νικόλαος στη Νάξο. Τότε, για μια πενταετία περίπου εργάστηκε ως Γραμματέας της Μητροπόλεως Παροναξίας με την εποπτεία και την καθοδήγηση του Μητροπολίτου Παροναξίας Ανθίμου του Γ΄ (1742-1779). Του πρότεινε μάλιστα να γίνει κληρικός και με τις γνώσεις του να αντιμετωπίσει την θεολογία των Φράγκων, που υπήρχαν στο νησί.

Την εποχή αυτή (1774) βρέθηκαν στην Νάξο εξόριστοι από το Άγιο Όρος, οι υπέρμαχοι της Ορθοδοξίας αγιορείτες πατέρες, Ιερομόναχοι Γρηγόριος και Νήφων και ο Γερο-Αρσένιος. Γνωρίστηκαν και μίλησαν για το «κολυβαδικό» κίνημα, με το οποίο οι μοναχοί υπερασπίζονταν την Κυριακή, ημέρα της Ανάστασης, ημέρα χαράς και όχι… μνημοσύνων και γονυκλισιών! Του μίλησαν για τις μορφές του Γέροντα Σιλβέστρου και του Αγίου Μακαρίου (Νοταρά), πρώην επισκόπου Κορίνθου, που βρίσκονταν στην Ύδρα. Εκεί τους συνάντησε ο Νικόλαος, και πήρε την ευλογία να μονάσει στο Άγιο Όρος και να γνωρίσει την Φιλοκαλική παράδοση, στοιχεία της οποίας είναι η γιορτή της Ανάστασης, η άσκηση, η νήψη (εσωτερική

εγρήγορση) και η καρδιακή προσευχή.
Ζήτησε την ευλογία του επισκόπου και της μητέρας του (ο πατέρας του είχε κοιμηθεί). Παρ' ότι ο επίσκοπος τον ήθελε κοντά του, δεν τον εμπόδισε. Με την μητέρα του συμφώνησαν την ημέρα της αναχώρησής του να την ανεβάσει στην Ι. Μ. Χρυσοστόμου του νησιού. Όταν αυτό έγινε και κατέβηκε στην παραλία για να πάρει το πλοιάριο, αυτό αναχώρησε χωρίς να προλάβει ν' ανέβει. Ο αποφασισμένος Νικόλαος κολυμπώντας ανάγκασε μετά από ώρα να γυρίσουν να τον πάρουν... Η μητέρα του αργότερα κάρηκε μοναχή με το όνομα Αγάθη!

Δ΄. Στο Άγιο Όρος

Ο Νικόλαος σε πελάγη ευτυχίας, φτάνει το 1775, στο άγιο Όρος, στη Ι. Μ. Διονυσίου. Οι συστατικές επιστολές του Γερο – Σίλβέστρου πολύ τον βοήθησαν. Γνώρισε τους κολυβάδες αδελφούς Σκουρταίους και τον ασκούμενο στην καλύβα της Καψάλας μοναχό Ευθύμιο, αργότερα παραδελφό του και βιογράφο του.
Μετά από λίγους μήνες στη Ι. Μ. Διονυσίου και οι αρετές του ανάγκασαν τον ηγούμενο να κάρει μικρόσχημο μοναχό, με το όνομα Νικόδημος. Μετά από δύο χρόνια (1777) έφτασε ο πρώην Κορίνθου άγιος Μακάριος στο Όρος και έμεινε στο κελί «Άγιος Αντώνιος». Από εκεί μήνυσε στο Νικόδημο για συνάντηση.
Με ευλογία έφτασε εκεί και ο άγιος του εμπιστεύτηκε να συντάξει προοίμιο στη «Φιλοκαλία» και τον «Ευεργετινό» και να διορθώσει τυχόν ορθογραφικά σφάλματα. Παρέλαβε ακόμη και το πόνημα περί «Συνεχούς Θείας Μεταλήψεως» για να το πλατύνει με υποσημειώσεις. Το βιβλίο μάλιστα «Φιλοκαλία των Ιερών Νηπτικών», που αποτελεί ανθολογία πατερικών κειμένων, είναι έργο του ίδιου του πρώην Κορίνθου αγίου Μακαρίου, ο οποίος το παρέδωσε στον άγιο Νικόδημο, το 1777, «προς πληρεστέραν επεξεργασίαν, συμπλήρωσιν και έκδοσιν», και εξεδόθη το 1782 στην Βενετία. Όλα αυτά έγιναν σ' αυτό το κελί και με τις συχνές επισκέψεις του Ευθύμιου ...
Όταν τελείωσε αυτά τα σημαντικά έργα για το δούλο Ορθόδοξο Γένος, ήλθε στο κελί του Ευθύμιου στην Καψάλα (1778). Εκεί αποκάθαρε τα αβλεπήματα στην «Αλφαβηταλφάβητο» ή «Παράδεισο» του αγίου Μελετίου του Ομολογητή. Το επόμενο έτος (1779), επανήλθε πάλι στη Μονή της Μετανοίας του. Εκεί έμαθε για την φήμη του κοινοβιάρχου οσίου Παϊσίου Βελιτσόφσκι, όπου είχε στην Μολδαβία χίλιους μοναχούς, που τους δίδασκε την νοερά προσευχή. Πήρε ευλογία να τον επισκεφθεί, αναχώρησε, αλλά το πλοίο προσάραξε στη Θάσο και έτσι θείος Νικόδημος επέστρεψε στο όρος για να φωτίσει το Γένος που στέναζε.
Επιστρέφοντας ασκήτεψε δύο χρόνια στην έρημο της Καψάλας (1779-1781) στην καλύβα του Αγίου Αθανασίου, όπου έγινε υποτακτικός του Πελοποννήσιου μοναχού Αρσένιου του Κολυβά, τον οποίο είχε γνωρίσει στη Νάξο. Η άσκηση και η ταπείνωσή του αυτό διάστημα ήταν απερίγραπτες...

Ε΄. Στην Σκυροπούλα

Πολλές φορές θελγόταν από τον έρωτα της αναχώρησης και έλεγε: «Πάμε

πατέρες μου σε κανένα ερημονήσι για να γλιτώσουμε από τον κόσμο». Έτσι το 1781 (32 ετών), φτάνει με τον γέροντά του στο άνυδρο ερημονήσι της Σκυροπούλας, βόρεια της Εύβοιας. Σύντομα ο γέροντάς του Αρσένιος επέστρεψε στον Άθωνα, ο όσιος όμως έσπερνε χειρονακτικά λίγο σιτάρι και με λίγο νερό είχε τροφή για όλο το χρόνο. Ρούχα του έστειλε ο εξάδελφός του, επίσκοπος Ευρίπου Ιερόθεος, από την Κύμη. Στις τρομερές δυσκολίες της άσκησης ήλθε να προστεθεί η υπερβολική πίεση του Ιερόθεου να… συγγράψει «συμβουλευτικό εγχειρίδιο για Αρχιερείς»…

Στο τέλος ταπεινά το αποδέχτηκε, το οποίο έγραψε με σημειώσεις και παραπομπές, όλες από μνήμης! Οι δαίμονες σε αντιπερισπασμό δεν τον άφηναν σε… χλωρό κλαρί…

Στ΄. Μεγαλόσχημος

Αυτό τον καιρό μετά από δύο χρόνια φοβερής άσκησης, επέστρεψε στο κελί του παραδέλφου του Ιερομόναχου Ευθύμιου στον Άθωνα. Επιθυμούσε περισσότερες μοναχικές υποχρεώσεις, ζήτησε και πήρε το Μέγα και Αγγελικό Σχήμα από τον γέροντα του Ευθύμιου, Δαμασκηνό Σταυρουδά τον Κολυβά. Ήταν το 1783 (34 ετών).

Με την άδεια του γέροντά του αγόρασε άλλο κελί, στο ύψωμα του Κυριακού Ναού. Σύντομα σε διπλανά κελιά έφτασαν αρκετοί μοναχοί, για να παίρνουν κι αυτοί από τα χαρίσματά του.

Το 1784 δέχτηκε πάλι επίσκεψη του φίλου του Αγίου Μακαρίου για να παραφράσει τα «άπαντα του Αγίου Συμεών του Νέου Θεολόγου». Ο δεινός ερμηνευτής τελείωσε το έργο το 1790 το οποίο καλλιγράφησε και εξέδωσε με προτροπή του ο φίλος του Κολυβάς Ιερομόναχος Διονύσιος Ζαγοραίος το 1790.

Την εποχή αυτή έγραψε το «Εξομολογητάριον» για βοήθεια τόσο των εξομολόγων, όσο και των μοναχών. Αργότερα έγραψε το «Θεοτοκάριο», όπου συμπεριέλαβε ονομαστών υμνογράφων κανόνες προς την Κυρία Θεοτόκο, σε όλους τους ήχους. Το βιβλίο αυτό κάνει χρήση η Αγία μας εκκλησία.

Έγραψε εδώ και τα εποικοδομητικά του συγγράμματα «Αόρατο πόλεμο» και «Πνευματικά Γυμνάσματα».

Ζ΄. Νέα σκάνδαλα

Μέχρι την εποχή εκείνη ζούσε ασκητικά και ειρηνικά. Ήδη η «Φιλοκαλία», ο «Ευεργετινός» και το «περί συνεχούς θείας μεταλήψεως» κυκλοφορούσαν και πολλοί του ομολογούσαν χάριτες για την ωφέλεια που απολάμβαναν. Όμως δεν ήταν δυνατόν να μην περάσει και το καμίνι των μεγάλων πειρασμών, τι άγιος θα ήταν άλλωστε…

Το βιβλίο για την «Συνεχή Θεία Μετάληψη» βρήκε όμως και εχθρούς, γιατί επί χρόνια θεωρούσαν πολλοί ως ορθόδοξη Παράδοση το αντίθετο!!! Ένας τέτοιος μοναχός, το έστειλε στον Οικουμενικό Πατριάρχη Προκόπιο, μαζί με όσες μπορούσε κατηγορίες… Παροξύνθηκε ο πατριάρχης και με Σύνοδο, το 1786,

καταδίκασε το βιβλίο και το νομιζόμενο συγγραφέα του Άγιο Μακάριο Νοταρά και όποιο Χριστιανό το... διάβαζε!!! Οι φωτισμένοι Αγιορείτες αγωνίστηκαν ενάντια στη λάθος Συνοδική απόφαση και πέτυχαν με τον επόμενο Πατριάρχη Νεόφυτο Ζ΄, την άρση της άδικης καταδίκης. Έτσι οι αντιφρονούντες που ακολουθούσαν «ό,τι ήβραν» φιμώθηκαν...

Ο μισόκαλος όμως βρήκε άλλο δρόμο για να κτυπήσει τους κολυβάδες. Κατηγόρησαν τον Νικόδημο, ότι πιστεύει ότι στον Άγιο Άρτο δεν... ευρίσκεται όλος ο Χριστός, αλλά τμήμα Του, γι' αυτό εξ άλλου είναι υπέρ της συνεχούς θείας μεταλήψεως! Για να καταλάβουμε τον σάλο που δημιουργήθηκε, αρκεί να αναφέρουμε πως η Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους ανακήρυξε τον Άγιο «Ορθοδοξότατο και των δογμάτων της του Χριστού Εκκλησίας τρόφιμον...», μετά από 22 χρόνια! Μαζί μ' αυτό το θέμα αναμοχλεύτηκε και το θέμα των μνημοσύνων την ημέρα της εορτής της Αναστάσεως, δηλ. την Κυριακή... με «παγίδα», που έστησαν στον άγιο Μακάριο!

Έτσι άρχισαν νέες ταραχές και διωγμοί... Παρ' όλα αυτά ήρεμος και με αγάπη προς τους συκοφάντες του, συνέχιζε το πολλαπλό έργο του. Στην ερημική Καψάλα, στο κελί του Αγίου Βασιλείου, έγραψε την «Χρηστοήθεια» και έκανε διορθώσεις στα «Εγκώμια του Επιτάφιου», κυρίως όμως έκανε συλλογή στα «άπαντα του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά», αλλά κάηκαν στο Τυπογραφείο της Βιέννης μαζί με επαναστατικά κείμενα του Ρήγα Φερραίου... Στενοχωρήθηκε πολύ γι' αυτό και μετακόμισε το 1789, κοντά στο γέρο-Λουκά, δίπλα στην Ι. Μ. Παντοκράτορα.

Εκεί έκανε την συλλογή και σχολιασμό όλων των Ιερών Κανόνων, που ονομάστηκε «Πηδάλιο της νοητής νηός». Ο λόγιος Αχιμ. από τα Ιωάννινα Θεοδώρητος, που μαζί με τον Ιεροκήρυκα Δωρόθεο του Πατριάρχη Νεόφυτου Ζ΄ (που έδωσε την έγκριση, μετά το ταξίδι του Ιερομονάχου Αγάπιου) πήγαν στη Λειψία για την εκτύπωση, έκανε αλλαγές στα σχόλια τόσο για τα μνημόσυνα, όσο και για τη Συνεχή Θεία Μετάληψη... Και πάλι ο μέγας κανονολόγος έφαγε «μαχαιριά», τώρα από τον «ψευδάδελφο» Θεοδώρητο...

Η΄. Έργα οικοδομής

Μετά από ένα χρόνο επέστρεψε στην Καψάλα, κοντά στη θάλασσα, σε νέα καλύβα, του Αγίου Σεργίου. Ήταν τότε 45 ετών, πλήρης από δημιουργική δύναμη. Βρέθηκε εκεί από μοναχούς τόσο απορροφημένος, που ξέχναγε και την μπουκιά στο στόμα του επί ώρες... Έγραψε στο κελί αυτό διορθωμένο το «Ευχολόγιο», νέο «Εξομολογητάριο», «Ερμηνεία» στις 14 Επιστολές του απ. Παύλου, στις 7 Καθολικές, στο ψαλτήρι του Ευθύμιου Ζυγαβινού και στη Στιχολογία των εννέα Ωδών, που ονόμασε «Κήπο Χαρίτων».

Ποτέ δεν έμεινε αργός, ούτε άφησε την άσκηση και την αδιάλειπτο, μονολόγιστο και νοερά προσευχή. Ποτέ δεν άφησε την αγάπη του προς το πλήρωμα της Εκκλησίας με τα έργα οικοδομής… Τα έργα αυτά τα είχε τελειώσει μέχρι το 1799 (48 ετών).

Θ΄. Τα τελευταία χρόνια του

Το 1800 βρισκόταν εξόριστος ο Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄, κοντά στον Νικόδημο. Επειδή πολλοί χριστιανοί γινόντουσαν Μωαμεθανοί από την πίεση των Τούρκων, έφταναν απ’ αυτούς αρκετοί στο Άγιο Όρος να συμβουλευτούν τον Πατριάρχη. Αυτός τους έστελνε στη συνέχεια στο Νικόδημο… Ανάμεσα σ’ αυτούς που εμψυχώθηκαν είναι και ο Νεομάρτυρας Κωνσταντίνος ο Υδραίος.

Εκείνη την εποχή είχαν έλθει παπικοί για να συζητήσουν δογματικά ζητήματα στο Άγιο Όρος. Η Ιερά κοινότητα τους έστειλε στον Άγιό μας. Αυτός εμφανίστηκε, όπως πάντα, ρακένδυτος και τσαρουχοφόρος! Αυτοί το πήραν για προσβολή. Δόθηκαν εξηγήσεις και μετά έπαθαν τέτοια ήττα στη συζήτηση που σιώπησαν και τράπηκαν σε άτακτο φυγή…

Ο Νικόδημος έχει φτάσει σε ηλικία 57 ετών (1805) και το χαλκέντερο κορμί του αρχίζει να λυγίζει. Αισθάνεται την ανάγκη κάποιας περιποίησης και πηγαίνει στους Σκουρταίους. Δεν γηροκομείται, αλλά συνεχίζει να ωφελεί. Συντάσσει τώρα τον «Συναξαριστή των 12 μηνών» με υπομονή για 2 χρόνια!

Από λεπτότητα αναχωρεί και πάλι για την Καψάλα, κοντά σε ευλαβή μοναχό. Τότε ξεσπάει και άλλο κύμα επιθέσεων και κατηγοριών, για την συνεχή Θεία μετάληψη! Τότε όμως επενέβη η Ιερά Κοινότητα και προστάτεψε το κύρος του: «ει τις… ανοίγει στόμα και λαλεί κατά του ανωτέρω διδασκάλου κυρ Νικοδήμου αδίκως και συκοφαντοικώς, ούτος προφανώς ελεγθείς, όχι μόνον θέλει παιδευθεί αυστηρώς υπό της κοινής ημών Συνάξεως, οποίας τάξεως και καταλόγου είναι, αλλά και θέλει εξορισθεί τελείως και τον ιερόν τούτον τόπον, ως σκανδαλοποιός».

Αλλά και ο ίδιος αναγκάστηκε να απολογηθεί για την Ορθόδοξη πίστη του ήρεμα… Συνέχισε μάλιστα με διάθεση ψυχής το έργο του με ογκώδη βιβλία, το «Εορτοδρόμιο» και την «Νέα κλίμακα»!

Ι΄. Η συνοπτική εργογραφία του

Η ακτημοσύνη, η παρθενία και υπακοή, η αδιάλειπτη προσευχή, η επιμονή στην ορθόδοξη λατρεία και ευχαριστία, η ανάδειξη του αναστασίμου της Κυριακής ήταν οι κεντρικοί πυλώνες της ζωής του. Η επιμονή του στην ορθόδοξη πίστη, ειδικά απέναντι στις εκστρατείες προτεσταντών μισιοναρίων και της μεγάλης επιρροής των παπικών κυρίως στις Κυκλάδες, τον οδήγησαν να χρησιμοποιήσει και δικά τους έργα για τη στήριξη της ορθόδοξης πίστης στους επιρρεπείς. Αναφέρω τα έργα ο «αόρατος πόλεμος» του Λορέντσο Σκουπόλι του τάγματος των Θεατίνι και τα «πνευματικά γυμνάσματα» του Ιγνάτιου Λοϋόλα, ιδρυτή του τάγματος των Ιησουϊτών, για τα οποία δέχεται σήμερα αδόκιμες και άδικες επιθέσεις.

Δεν κατανοείται πλήρως δηλαδή, ότι η κριτική στάση, που έλαβαν όλοι οι

«Κολλυβάδες» έναντι του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, οι οποίοι απέρριψαν απ' αυτόν τα στοιχεία εκείνα που απειλούσαν να νοθεύσουν την γνησιότητα του ήθους και του τρόπου ζωής των ορθοδόξων και γενικά των Ελλήνων – Ρωμιών, χωρίς να τον απορρίπτουν ολοτελώς!

Έτσι η κολλυβαδική θεολογία με μια τριανδρία αγίων, τον Νικόδημο Αγιορείτη, το Αθανάσιο Πάριο και τον Μακάριο Νοταρά πέτυχε την τροφοδότηση του υπόδουλου Γένους με μια σειρά κειμένων πολιτισμικής αυτοσυνειδησίας, με κορυφαίο αυτό της Φιλοκαλίας των Ιερών Νηπτικών Πατέρων (Βενετία 1782). Το ασκητικό ιδεώδες της Ορθοδοξίας, που για μια ακόμη φορά προήλθε μέσα από το μοναχισμό, έδινε στην υπόδουλη ρωμηοσύνη λόγο υπαρκτικής αφύπνισης στις ουσιώδεις πνευματικές ανάγκες που τότε είχε.

Ο Γαλλικού τύπου διαφωτισμός, πέρα από την βίαιη είσοδο του ανερχόμενου καπιταλισμού στο κοινωνικό επίπεδο, ανεπτυγμένος μέσα στη φράγκικη και φεουδαρχική κληρικαλιστική Γαλλία, προσπάθησε βίαια να μεταφυτεύσει στην Ρωμιοσύνη και πνευματικά ζητήματα, όπως: το αντιεκκλησιαστικό και αντικληρικό πνεύμα, τον ηθικισμό σε βάρος του εκκλησιαστικού γεγονότος, την εναντίωση στον έως τότε παραδοσιακό τρόπο αγιογράφησης των ορθοδόξων ναών και την χωρίς φειδώ μονόπλευρη έξαρση της «ανάστασης» της Αρχαίας Ελλάδας (νεοκλασικισμός – αρχαιολατρία – νεοπαγανισμός).

Με αυτό το μάτι λοιπόν πρέπει να ιδωθεί και η τεράστια συγγραφική δουλειά του αγίου μας με πολυποίκιλα έργα και μέσα σε αντίξοες συνθήκες.

α). Αγιολογικά:

1. «Νέον Εκλόγιον», 1797 στην έρημο της Καψάλας, έκδοση το 1803.
2. «Νέο Μαρτυρολόγιο», 1797 στην έρημο της Καψάλας, έκδοση το 1799.
3. «Συναξαριστής των Δώδεκα μηνών του Ενιαυτού», 1805-1807, στην Ι. Μ. Παντοκράτορα.

β). Απολογητικά:

1. «Απολογία περί της Κυρίας ημών Θεοτόκου», 1799 στην έρημο της Καψάλας.
2. «Ομολογία Πίστεως», 1805 στην Ι. Σκήτη Παντοκράτορα.

γ). Ασκητικά:

1. «Φιλοκαλία των ιερών νηπτικών», 1777 στις Καρυές, έκδοση το 1782.
2. «Ευεργετινός», 1777 στις Καρυές, έκδοση το 1794.
3. «Βίβλος Βαρσανοουφίου και Ιωάννου», 1797 στη καλύβα Άγιος Βασίλειος στην έρημο της Καψάλας, έκδοση το1805.

δ). Εποικοδομητικά – Ηθικά:

1. «Περί συνεχούς θείας Μεταλήψεως των αχράντων του Χριστού Μυστηρίων», 1778 στις κελί Άγιος Αντώνιος, έκδοση το 1794.
2. «Βιβλίον καλούμενον Αόρατος πόλεμος», 1785 στην Ι. Σκήτη Παντοκράτορα, έκδοση το 1796.

3. «Πνευματικά γυμνάσματα», 1785 στο ίδιο μέρος.
4. «Επιτομή εκ των Προφητανακτοδαυϊτικών ψαλμών», 1797 στη καλύβα Άγιος Βασίλειος (Καψάλα).
5. «Χρηστοήθεια», 1798 στο ίδιο μέρος.

ε). Ερμηνευτικά:

1. «Αι δεκατέσσαρες Επιστολαί του Αποστ. Παύλου», 1797 στη καλύβα Άγιος Βασίλειος, έκδοση το 1804.
2. «Ψαλτήριον Ευθυμίου Ζυγαβηνού», 1797 στο ίδιο μέρος.
3. «Κήπος χαρίτων», 1798 στο ίδιο μέρος.
4. «Επτά καθολικαί επιστολαί», 1799 στο ίδιο μέρος.
5. «Νέα Κλίμαξ», 1806 στην έρημο της Καψάλας.
6. «Εορτοδρόμιον», 1806 στο ίδιο μέρος.

στ). Θεολογικά:

1. «Αλφαβηταλφάβητος», 1778-1779 στην Ι. Σκήτη του Παντοκράτορα.
2. «Συμεών του Νέου Θεολόγου Άπαντα, 1784 στην Ι. Σκήτη του Παντοκράτορα και συμπλήρωση το 1794 στη καλύβα Άγιος Βασίλειος.
3. «Άπαντα Γρηγορίου του Παλαμά»,1787 στη Καψάλα.

ζ). Ποιμαντικά – κανονικά:

1. «Συμβουλευτικόν εγχειρίδιον περί φυλακής των πέντε αισθήσεων», 1781-1782 στο τόπο εξορίας του, δηλ. στην ερημόνησο Σκυροπούλα Βορίων Σποράδων, έκδοση το 1801.
2. «Εξομολογητάριον», 1784 στη Ι. Σκήτη του Παντοκράτορα και συμπλήρωση το 1794 στη καλύβα Άγιος Βασίλειος.
3. «Πηδάλιον», 1793 στη καλύβα του γερο-Λουκά Ι. Μ. Παντοκράτορα, έκδοση το 1800.

η). Ποιητικά:

1. Επιγράμματα – Ποιήματα.
2. Λειτουργικοί Ύμνοι και Εγκώμια.
3. «Νέον Θεοτοκάριον κλπ. 1795 στην Ι. Σκήτη Παντοκράτορα.

Ια΄. Η κοίμησή του

Το 1809, στις 23 Απριλίου, εορτή του Αγίου Γεωργίου, ήλθε πολύ βεβαρημένος στους Σκουρταίους. Επανήλθε στην Καψάλα κοντά στον Ευθύμιο. Αποφάσισαν και οι δύο να πάνε στο κοινόβιο, που είχε ιδρύσει στη Σκιάθο ο κολυβάς Νήφων από την Νάξο, για περισσότερη περίθαλψη. Όμως οι Σκουρταίοι δεν το επέτρεψαν και έμεινε σ’ αυτούς. Σε λίγο ασθένησε βαριά και άρχισε να προετοιμάζεται για το μεγάλο ταξίδι…

Στις 5 Ιουλίου είχε πιαστεί το δεξί του χέρι στην Ι. Μ. Κουτλουμουσίου και στην επιθανάτιο κλίνη έδινε τις τελευταίες του ευλογίες και ζητούσε την συγχώρεση των αδελφών…

Κατά την Ανατολή του ήλιου στις 14 Ιουλίου 1809 παρέδωσε το πνεύμα του, σε

ηλικία μόνο 60 ετών. Τάφηκε έξω από το κελί των Σκουρταίων. Κοιμήθηκε λοιπόν ο ένας από τους δύο μεγάλους γίγαντες, που ωσάν Άτλαντες κράτησαν το Γένος στους ώμους τους. Ο άλλος στύλος ήταν ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός.

Την είδηση της κοιμήσεώς του με θλίψη έμαθε ο εκκλησιαστικός, θεολογικός, μοναστικός και όχι μόνο, κόσμος της εποχής του. Σημειώνει ο χρονογράφος σχετικά με την κοίμηση του αγίου Νικοδήμου: «*Ανατέλλοντος του αισθητού ηλίου, εις την γην, εβασίλευσεν ο νοητός ήλιος της Εκκλησίας του Χριστού. Έλειψεν ο πύρινος στύλος, ο οδηγών τον νέον Ισραήλ εις ευσέβειαν. Εκρύβη η νεφέλη η δροσίζουσα τους τηκομένους τω καύσωνι των αμαρτιών*».

Είναι ακόμη χαρακτηριστική και η σκέψη την οποία εξέφρασε τότε ένας Χριστιανός: «*Πατέρες μου, καλύτερον ήτο να απέθνησκαν σήμερα χίλιοι χριστιανοί και όχι ο Νικόδημος*».

Κατά καιρούς, πολλά εγκώμια γράφτηκαν για τον Άγιο Νικόδημο, όπως: «*Υπήρξε ο μέγιστος των μονασάντων από συστάσεως του Αγίου Όρους». «Υπήρξε ο πάντοτε πενία τρυχόμενος και γιγαντωθείς προ της ασήμου ημών γενεάς*».

Κατά τον V. Grumel, «*υπήρξε κανονολόγος, λειτουργιολόγος, αγιογράφος, δηλαδή ερμηνευτής των Γραφών, ασκητικός συγγραφεύς, εκδότης βιβλίων, εις των πλέον γονίμων συγγραφέων και αναμφιβόλως ο πλέον φιλόπονος Μοναχός, παρά του οποίου δοξάζεται η ελληνική Εκκλησία*».

Κατά τον Θ. Σπεράντσον, ο Άγιος Νικόδημος υπήρξε πρόδρομος της εθνικής παλιγγενεσίας.

Ο Γάλλος Καρδινάλλιος Luis Petit γράφει πως ο Νικόδημος με τα βιβλία του αντικατέστησε το ζωντανό κήρυγμα του Κοσμά του Αιτωλού και χαρακτήρισε το κίνημα των «Κολλυβάδων» ως «*δείγμα αφυπνιζόμενης ζωής του ελληνικού έθνους* ».

Ο Ιερός Νικόδημος αναμφίβολα υπήρξε ο κορυφαίος εκφραστής του οσιακού βίου και η θύρα που οδηγεί στην ορθόδοξη πνευματικότητα. Είναι ο εξαίσιος θεολόγος και ο ασίγαστος διαχρονικός διδάσκαλος της Ορθοδοξίας και του Γένους. Αποτελεί πολύ σπάνιο φαινόμενο συνδυασμού θείων χαρισμάτων, αγιότητος βίου, άσκησης και συγγραφικής παραγωγής.

Ιβ΄. Αναγνώριση της αγιότητας

Κάτω από την πρώτη εικόνα του αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου, που δημοσιεύθηκε το 1819 στην πρώτη έκδοση του έργου του «Ερμηνεία των ΙΔ΄ Επιστολών του Αποστόλου Παύλου», υπάρχει ένα επίγραμμα – λεζάντα, το οποίο αναφέρει επί λέξει: «*Τίς Νικόδημος, ου κλέος μέγα – εν Ορθοδόξοις και σοφοίς Όρους Άθω – ος τήνδε Βίβλον ευφυώς τάξε, φίλε – Νάξιος ανήρ. Εύγε της ευφυΐας*».

Με αρ. Πρωτ. 1717/31-5-1955, ο Πατριάρχης Αθηναγόρας μαζί με την Σύνοδο πως «*... εξ ονόματος και πάντων των εν Αγιωνύμω Όρει ενασκουμένων Οσιοτάτων Μοναχών, υπέβαλε ο του εν Καρυοίς Κελλίου Λαυριώτης Γέρων Ανανίας, αιτούμενος όπως, η επέτειος του θανάτου αυτού καθιερωθεί εν τιμή Αγίου, έγνωμεν, συνοδά τοις προ ημών θείοις Πατράσι... Δι' ό και θεσπίζομεν Συνοδικώς και διοριζόμεθα και εν Αγίω διακελευόμεθα Πνεύματι, όπως από του νυν και εις*

τον εξής αιώνα τον άπαντα, Νικόδημος ο Αγιορείτης συναριθμείται τοις οσίοις και Αγίοις της Εκκλησίας ανδράσιν, ετησίοις ιεροτελεστίαις και αγιαστίαις τμώμενος και ύμνοις εγκωμίων γεραιρόμενος τη ιδ΄ Ιουλίου εν ή μακαρίως προς τον Κύριον εξεδήμησεν…».

Ο άγιος Νικόδημος εορτάζει κατά την καθιερωμένη Πανήγυρη της 14ης Ιουλίου.

Επίσης εορτάζει την πρώτη Κυριακή του Σεπτεμβρίου, κατά την Σύναξη των Πέντε Αγίων της Παροναξίας που καθιερώθηκε πρόσφατα και η οποία τελείται στο νεόδμητο Ι. Ναό των Ναξίων Αγίων Νικοδήμου του Αγιορείτου και Νικολάου του Πλανά, στην πόλη της Νάξου. Επίσης εορτάζει την Τρίτη Κυριακή του Σεπτεμβρίου στην Πάρο, όπου επίσης τελείται η Σύναξη των Αγίων.

Οι Ασματικές Ακολουθίες του Αγίου Νικοδήμου, οι οποίες ευρίσκονται σε λειτουργική χρήση, συντάχθηκαν από τον αείμνηστο Υμνογράφο, Μοναχό Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη, από τον πρώην Σεβ. Μητροπολίτη Πατρών κ. Νικόδημο, καθώς και από τον Αρχιμ. Νικόδημο Παυλόπουλο, Ηγούμενο της Ι. Μονής Λειμώνος Λέσβου.

Ιγ΄. Αποφθέγματα

1). «*…Διότι και ο διάβολος έχει μεγάλην συγγένειαν και οικείωσιν προς την φαντασίαν και σχεδόν εξ όλων των δυνάμεων της ψυχής, αυτήν έχει επιτηδειότερον όργανον δια να παραπλανά τους ανθρώπους και να ενεργεί τα πάθη και τας κακίας του. Έχει μεγάλην οικείωσιν προς αυτήν.*

Διότι και αυτός, νους κτισθείς παρά του Θεού πρότερον, απλούς και ασχημάτιστος και αφάνταστος, ως οι λοιποί θείοι άγγελοι, ύστερον ηγάπησεν τα σχήματα και την φαντασίαν και φαντασθείς να θήση τον θρόνον του υπεράνω του ουρανού και να γίνει όμοιος τω Υψίστω, από αγγέλου φωτεινού, έγινεν διάβολος σκοτεινός…». (Συμβουλευτικόν εγχειρίδιον, σελ. 104).

2). «*Από την πολλάκις ρηθείσαν κακίαν της φιλαυτίας, δηλαδή της αγάπης και υπολήψεως και τιμής, που έχομεν εις τον εαυτόν μας, γεννάται μία άλλη κακία που μας προξενεί βαρυτάτην ζημίαν. Αύτη είναι η αυθάδης κρίσις και κατάκρισις που κάνομεν εις τον πλησίον, από την οποίαν κατάκρισιν ερχόμεθα εις το να εξευτελίζωμεν αδελφούς, να τους περιφρονούμεν και να τους ταπεινώνωμεν…*». (Αόρατος πόλεμος, σελ. 158).

3). «*Εις τόπον χλόης εκεί με κατεσκήνωσεν: Τόπος χλόης είναι η πρακτική αρετή, ύδωρδε αναπαύσεως είναι η θεωρητική φιλοσοφία, κατά τον Άγιον Μάξιμον. Εκεί λοιπόν λέγει ο καθείς από τους εθνικούς, θέλει με κατασκηνώσει ο Κύριος, όπου είναι τόπος χλόης. Επέμεινε δε εις την μεταφοράν του ποιμένειν, επειδή χλόη και νερόν, αυτά είναι η ευτυχία του ποιμνίου.*

Θέλει να ειπή δε ότι κατέστησε ο Κύριος εις απόλαυσιν νομής και πνευματικών αγαθών. Νοείται δε και άλλως, ότι τόπος χλόης είναι η εκκλησία, χλόη δε είναι οι Χριστιανοί, οπού ανθούν εις την Εκκλησίαν κατά την αρετήν. Ή χλόην θέλεις νοήσεις την πίστιν των Χριστιανών, δια τι νεάζει και ανθεί πάντοτε ωσάν την χλόην, επειδή η των Ελλήνων πλάνη εγήρασεν ωσάν το χορτάρι και εξηράνθη

». (Ερμηνεία εις τους Ψαλμούς, τόμ. Α΄, σελ. 344).

4). «*...Φανερόν είναι λοιπόν, ότι αφήκε να νοούμεν ημείς, πως ο Μέγας Βασίλειος μεταχειρίζεται την Ακρίβειαν, αυτή δε, και η Οικουμενική β΄, εμεταχειρίστηκαν την Οικονομίαν, και ούτω δεν φαίνεται καμμία αντίφασις, ή εναντιότης ανάμεσά των. Και ούτος μεν ο λόγος της Οικονομίας είναι η πρώτη και κυριωτέρα αιτία, δια την οποίαν αι σύνοδοι αύται, άλλων μεν αιρετικών εδέχθησαν το βάπτισμα, και άλλων όχι. Κοντά δε εις τον λόγον της Οικονομίας εστάθη και δευτέρα αιτία, δια την οποίαν ούτως εποίησαν.*

Αύτη δε είναι διότι, εκείνοι μεν οι αιρετικοί, των οποίων εδέχθησαν το βάπτισμα, εφύλαττον απαράλλακτον και το είδος, και την ύλην του βαπτίσματος των ορθοδόξων, και εβαπτίζοντο κατά τον τύπον της Καθολικής Εκκλησίας. Εκείνοι δε οι αιρετικοί, των οποίων το βάπτισμα δεν εδέχθησαν, επαραχάραξαν την τελετήν του βαπτίσματος και διέφθειραν, ή τον τρόπον του είδους, ταυτόν ειπείν των επικλήσεων, ή την χρήσιν της ύλης, ταυτόν ειπείν των καταδύσεων και αναδύσεων
». (ΠΗΔΑΛΙΟΝ, Σχόλιο στον ΜΣΤ΄κανόνα των Αγίων αποστόλων, σελ. 54).

5). «*... Η Κυριακή είναι ογδόη: Διότι μετά την εβδόμην αριθμείται και υπεραναβένηκε τον εβδοματικόν και ιουδαϊκόν σαββατισμόν, κατά τον Αθανάσιον κατά τον Βασίλειον, και κατά τον Θεολόγον Γρηγόριον. Διότι και η εν τη Κυριακή γενομένη Ανάστασις του Κυρίου ογδόη εστίν, αριθμουμένη μετά τας επτά Αναστάσεις, τάς γενομένας προ της Αναστάσεως Αυτού, κατά τον Θεσσαλονίκης Γρηγόριον.*

Ογδόη λέγεται ότι ο Κύριος αναστάς κατά την ογδόην και φανείς εις τους Αποστόλους, πάλιν μετά οκτώ ημέρας εφάνη εις αυτούς, παρόντος και του Θωμά. Διατί αι μεν άλλαι Δεσποτικαί εορταί μίαν μόνην φοράν τον χρόνον εορτάζονται, η δε Κυριακή εορτάζεται εις κάθε οκτώ ημέρας, και ακολούθως εορτάζεται πενηνταδύω φοραίς τον χρόνον. Ιδιού πόσον ανωτέρα και υπερέχουσα των άλλων εορτών είναι η Κυριακή...» (Ομολογία Πίστεως).

ΑΠΟΛΥΤΙΚΙΟ (ήχος α΄)

«Τον του Άθω φωστήρα και της Νάξου το βλάστημα,
και της Εκκλησίας απάσης τον θεόπτουν διδάσκαλον,
Νικόδημον τιμήσωμεν πιστοί,
ως έμπλεων σοφίας θεϊκής.
Διδαχάς γάρ ουρανίους και δαψιλείς,
βλυστάνει τοις κραυγάζουσι.
Δόξα τω σε δοξάσαντι Χριστώ,
δόξα τω σε στεφανώσαντι,
δόξα τω σε χορηγούντι διά σου ημίν τα πρόσφορα».

ΕΤΕΡΟΝ (ήχος γ΄)

«Σοφίας χάριτι,

Πάτερ κοσμούμενος,
σάλπιγξ θεόφθογγος,
ώφθης του Πνεύματος,
και αρετών υφηγητής,
Νικόδημε θεηγόρε.
Πάσι γαρ παρέθηκας,
σωτηρίας διδάγματα,
βίου καθαρότητος,
διεκφαίνων την έλαμψιν,
τω πλούτω των ενθέων σου λόγων,
δι’ ών ως φως τω κόσμω έλαμψας».

[youtube https://www.youtube.com/watch?v=zN0SIhzxIOw]

Πηγές:agioritikesmnimes.blogspot.gr –sites.google.com

(περισσότερα…)